

"כי כבד פה וכבד לשון אנכי"

שמות ד':י'-י"א

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשִׁים גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל עַבְדְּךָ כִּי כָבֵד פֶּה וְכָבֵד לְשׁוֹן אֲנֹכִי. (יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי יְשׁוּם אֶלֶם אוֹ חֲרָשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר הָלֵא אֲנֹכִי ה'.

- מה גרם לכבודות פיו של משה?
- האם ה' הסיר את מומו? אם לא, למה לא, ואיך הצליח משה בכל זאת להעביר את דברי ה' אל פרעה ואל בני ישראל במשך ארבעים שנה?

גישה 1. מוס גופני

רבינו חננאל (מובא בר' בחיי שמות ד':י')

וכתב רבינו חננאל: מה שהזכיר שני דברים: כבד פה וכבד לשון, יורה כי משה רבינו לא היה צח הדבור באותיות זרס"ץ שהן אותיות השינים, זהו שאמר: כי כבד פה, גם לא באותיות הלשון שהם אותיות דטלנ"ת, ועל זה אמר: וכבד לשון.

רש"י שמות ד':י'

גם מתמול וגו' - למדנו שכל שבעה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו מתמול שלשום מאז דברך הרי שלשה, ושלשה גמין רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד (להלן פסוק יג) שלח נא ביד תשלח, עד שחרה בו וקבל עליו. וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה, שנאמר (שמואל א ב כז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים, הוא אהרן. וכן ביחזקאל (כ ה) ואודע להם בארץ מצרים וגו', (שם ז) ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו, ואותה נבואה לאהרן נאמרה. **כבד פה – בכבידות אני מדבר ובלשון לעז בלב"א [גמגמן].**

מה בדיוק אפיין את כבודות הפה של משה?

רמב"ן שמות ד':י'

... ולפי זה נראה בעיני שלא רצה להסיר ממנו כובד הפה בעבור שהיה בו ממעשה הנס שספרו רבותינו (שמ"ר א' כ"ו) שאירע לו עם פרעה. והנכון בעיני שאמר ה' למשה מי שם פה לאדם או מי ישום אלם הלא אנכי ה' עושה כל, ובידי לרפאות אותך, ועתה כיון שלא תרצה ברפואתך ולא התפללת לפני על זה, לך אל אשר אני מצוה לך, ואנכי אהיה עם פיך ואצליח שליחותי. גם אפשר שיהיה רמז "מיוחד אף ה' במשה" שלא רצה לרפאותו ושלחו על כרחו.

דרשות הר"ן ה'

...ומשה רבנו עליו השלום נפלא מזה, איך היה שאחר שנבחר לנביא לא הוסר כובד לשונו, והוא אמרו (שמות ד' י') לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך. ואין ספק כי אמרו גם מאז דברך אל עבדך הוא כמתמיה על זה. ולא השיבו השם יתברך בזה, רק (שם יא) מי שם פה לאדם,

האם ריפא ה' את כבודות הפה של משה? למה לא לפי כל דעה?

לפי הנראה אין התשובה על ענין (הטבע) [התימה] כלל...

והתשובה על זה כי מהיות התורה וקיבולה הדבר היותר גדול שאפשר שיהיה במין האנושי, ראוי לעם שיקבלו אותה, שינתנו להם הוראות חזקות שהתורה היא אמיתית, ושיסור כל ספק מאותן ההוראות ומהענין ההוא בכללו שאינו בא כי אם בכח אלהי, ועל זה נמשך יציאת מצרים כולו. כי רצה השם יתברך שיתחדשו האותות בגאולה ההיא שהיא בלי ספק התחלת התורה, למען ידעו כל ישראל שהנמנעות בחק הטבע אינם נמנעות בחק השם יתברך, כי זאת הפינה היותר גדולה בדת, ומי שיכפור בה יכפור הדת בכללו ויבטל גמול ועונש לגמרי.

...ולזאת הסיבה נשלם משה בכל שלמות נביא, להאמין שענינו בכח אלהי, והוסר ממנו בהשגחה גמורה הדיבור הצח, **יען לא יחשב שהיות ישראל וגדוליהם נמשכים אחריו, היה לצחות דברו כמו (שאמר) [שיאמר] על מי שהוא צח הדיבור שימשיך ההמון אחריו, ושהשקר ממנו יחשב אמת, והדבר בהפך למי שהוא כבד פה וכבד לשון, שהאמת לא יקובל ממנו רק לחוזק הגלותו, ולזה הוסר בהשגחה, לא היה דבר נופל במקרה.**

אבן עזרא הפירוש הקצר שמות ד':ט"ז

ודבר הוא לך אל העם – מזה הפסוק נלמד, כי לא דבר משה עם ישראל רק על יד אהרן. ויתכן כאשר מת, שהיה במקומו אלעזר בנו.

אבן עזרא הפירוש הקצר שמות ו':י"ב

יש אומרים כי השם אמר למשה "ואנכי אהיה עם פיך" (שם' ד':ט"ו) וסר כובד לשונו, ואין פירושו כן, **כי אם בשעת צורך, או יורה פיו שלא ידבר באותיות קשות על לשונו.** והעד, שאמר אחר כן: "ואני ערל שפתיים" (שם' ו':ל'), וטעמו כמו כבד, וכן: "ערלה אזנם" (ירמיה ו':י').

אם ה' לא ריפא את משה, איך אם כן נפתר בעית כבודות פיו?

דברים רבה (ליברמן) (עמ' 4-5)

... רבי יוחנן ורבי יהושע ב"ל חד אמר לתרפיון וחד אמר כל שהוא אלם ולועט הימנו לשונו מתרפא ומצחצחה מיד בדברי תורה שכך כתיב מזה ומזה ואין מזה ומזה אלא תורה שנאמר "מזה ומזה הם כתובים" (שם' ל"ב:ט"ו), ר"ל אמר מה לנו ללמוד ממקום אחר נלמוד ממקומו **הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו "לא איש דברים אנכי" (שם' ד':י'), כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים מנין ממה שקרינו בענין אלה הדברים אשר דבר משה.**

לפי דברים רבה, ה' כן ריפא את כבודות פה של משה. מתי ("זכה לתורה")?

גישה 2 מוס לא גופני

רשב"ם שמות ד':י'

כי כבד פה וכבד לשון אנכי – איני בקי בלשון מצרים בחיתוך לשון, כי בקטנותי ברחתי משם ועתה אני בן שמונים, וכן מצינו ביחזקאל שמי שאינו בקי בלשון המלכות קרוי כן דכת' "ויאמר אלי בן אדם לך בא אל בית ישראל ודברת בדבריי אליהם, כי לא אל עם עמקי שפה וכבדי לשון אתה שלוח אל בית ישראל, לא אל עמים [רבים] עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם" וגו' (יהזקאל ג':ד'-ו'). וכי איפשר נביא אשר ידעו השם פנים אל פנים וקיבל תורה מיידו לידו היה מגמגם בלשונו? ...

מה בדיוק אפיין את כבודת הפה של משה? האם בעיית משה תהווה בעיה גם בדברו אל בני ישראל?

ספורנו שמות ד':י'

לא איש דברים אנכי – בלתי מורגל במלאכת לשון למודים וסדרה לדבר לפני המלך, גם מתמול – בהיותי גר בארץ נכריה, גם משלשם – בהיותי בבית פרעה, גם מאז דברך אל עבדך – אף על פי שהיתה נפשי הדברית אז באור פני המלך לא קנתה לשון למודים, כי כבד פה וכבד לשון אנכי – וזה קרה לי, כי בהיות כלי הדבור שלי בלתי מוכנים לפיכך לא פנה לבי "לדעת לעות את יעף דבר".

רלב"ג ביאור המילות שמות ד':י'

... והנה אפשר, והוא הנכון, שיהיה הרצון בכבד פה וכבד לשון, כפל ענין במלות שונות. והרצון בזה שכבר יכבד עליו לסדר דבריו באופן נאות. ואחשב שתהיה הסבה בזה רוב התבודדותו בעינים האלהיים. ולזה אמר "גם מאז דברך אל עבדך" כי מן העת ההוא התחיל להיות בו כובד הלשון, לחשקו להשיג ה' יתע' תמיד, מפני מה שנגלה לו מעוצם מדרגתו.

לפי הרלב"ג, מה גרם לכבודת פה של משה? האם לרלב"ג כבודת הפה של משה היה אמור להחמיר או להשתפר עם הזמן?

שד"ל שמות ד':י'

כבר התקומם רשב"ם נגד הסברה שמשה היה עלג ... והוא אומר שלא היה משה בקי בלשון מצרים; וגם זה באמת לא יתכן, אחר שנתגדל במצרים ובבית המלך; והראב"ע קיים שהיה עלג ופירש "והוריתיך אשר תדבר" שישים בפיו מלות שאין בהם האותיות הכבודות עליו, אם כן יראה נא לנו הראב"ע, מה הן האותיות שאינן נמצאות בפרשיות שאמר משה באזני כל העם, מלבד שזה גידוף כלפי מעלה, שיבחר ה' לעשות שליח לתת תורה לעמו אדם שיצטרך לבחור המלות שיוכל לבטא אותן. והאמת כי לא היה משה איש דברים, בעל כח הדיבור מרחיב פה ומאריך לשון בפני מי שיהיה, ולא יחת מפני כל, מסכים למה שכתוב עליו "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", וזה דומה בצד מה למאמר ירמיה "הנה לא ידעתי דבר", אלא שירמיה היה יכול להוסיף "כי נער אנכי", ומשה היה זקן, ויותר היה ענין קשה עליו, אחר כמה שנים שהיה רועה את הצאן, ללכת לפני מלך גדול ולריב עמו, והנה ה' השיבו "מי שם פה לאדם או מי ישום אלם" וגו' כלומר הלא בידי להסיר ממך כבודות לשונך, "ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר", אשים הדברים בפיך עד שתהיה איש דברים בשיעור הראוי, ולא יחסר לך כח הדיבור; אבל השנוי הזה לא היה במשה ברגע ההוא פתאום, אלא מעט מעט כי לא יהיה שנוי גשמי אלא רוחני בכחות הנפש וגבורת הלב, ע"כ לא הרגיש אז משה באותה שעה שום שנוי בעצמו, וע"כ חזר ואמר שלח נא ביד תשלח. והנה לנו עוד ראייה על מעוט אומץ לבו באותה שעה ממה שאמר לו ה' "לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך". ואם היה משה עלג לא ימלט שה' רפאו או לא רפאו, ואם רפאו היה משה מרגיש בעצמו השנוי הזה מיד ולא היה מסרב עוד, ואם לא רפאו יהיה מאמר מי שם פה לאדם מאמר שחוק והיתול ח"ו

איך שד"ל מפרש את כבודת פיו של משה? אלו קשיים מקשה על פרושי רשב"ם וראב"ע? מתי לפי שד"ל נתרפא משה?

